

CSEH SÁNDOR

A CSAVARGÓ

(KISREGÉNY, RÉSZLET)

A völgyben, szürkés-kék köd alatt lapult a piros cseréptetős városrész. Balról őszi, sárgászöld színekbe öltözött, természetes, karcsú nyárfák lombjai takarják el a másik felét, ahová hosszú fekete kígyó, az aszfaltozott országút igyekezett. A beregszászi Kishegy valóban kicsi, de legmagasabb pontjáról, ahol Csinka Karcsi állott, szép nagy kilátás esett a környékre. A korához képest alacsony növésű gyerek unottan szemlélte a változatos, színekben és formákban tetszetős tájat. Onnan, ahol állott, és jobboldalon, a karéjban elterülő hegylánctól nyílegyenes, természettel dúsan megrakott szőlősorok kúsztak le mélyen a hegy lábáig, majd enyhe hullámban folytatódtak attól is tovább. Mindez olyannak tetszett, mint egy rojtos zsinórokkal díszített, hatalmas zöld függöny. Balra tekintve kicsiny erdőcske, a Csizaj terebélyes tölgy- és bükkfái alkottak égig érőnek látszó zöld falat a messzeségben. A fal mögött azonban már csak a kivágott fák tönkjei siratták elvesztett sudarukat. Karcsi háta mögött bikresbokros csalit uralta a környéket egészen a vasúti sínekig, sőt azon is jóval túl, majd a kaszálók zöld foltjai és a learatott gabonaföldek élénk-sárga szigetei tarkították a látképet. A Vérke-csatorna kanyargó vonulatát, mintha vize sem lenne, csak a szegélyező nád és sásrengeteg jelezte alig kivehetően, s a hordalékos meder közepén csak egy keskeny csónaknak engedett szabad utat a víz, amely frissen áramlott a város felé. Még távolabb, a látóhatár szélén, egy magas templom tornya, a béke bástyája őrködött a táj felett.

A fiúcska egykedvűen pásztázta a megkapó látványt, de a figyelmét semmi sem kötötte le, nem gyönyörködött benne, csak tudomásul vette létezését, mint amikor az ember mondatokat olvas, de az értelmüket képtelen befogadni. Karcsi nem egy élettelen szobornak, inkább mondjuk úgy: élő növénynek, magányos fának érezte magát ebben a pillanatban. Gondolatok nélkül, semmire sem reagálva, bámészkodva, de semmit sem látva, csak úgy állott mereven, közönyösen a dombtetőn, és ette a szőlőt. Egy perc múlva ismét leszakított egy fürtöt, az ellenkező irányba fordult, és kifejezéstelen szemekkel tűnődve, ismét ette a szőlőt. Lassan alkonyodott. A levegő meleg volt, de nem fűledt. Parázsló színekkel búcsúztak a szőlő-

érlelő nap sugarai. A gyerek lehasalt a puha fűbe, s egy botocskával szórazottan piszkálgatta az előtte mászkáló hangyát, pókot, bogarat. Amikor besötétedett, Karcsi megint szőlőt evett, aztán lapu- és szőlőlevelekkel betakargatta magát az éjszaka hűvöse, de főleg a szúnyogok ellen, a karját párnaként a feje alá helyezte, megszámolta néhányat a fekete égbolton hunyorgó csillagok közül, és szemét lehunyva hamarosan álomországba ért.

Reggel korán ébredt. Ujjaival kitörülte a szeméből az utazás nyomait, majd szőlőt evett. De háta mögül hirtelen zajt hallott.

– Jó reggelt! – köszöntötte a csósz vidáman. – Hát te meg ki vagy? Honnan jöttél? Mit csinálsz itt? Itt aludtál?

– Egyszerre csak egyet tessék kérdezni – válaszolta Karcsi –, mert én még kicsi vagyok és nehéz a felfogásom.

– Jó. Hát akkor ki fia, borja vagy? Mit csinálsz itt? Hová való vagy?

– Na, magának aztán hiába beszél az ember, de máskülönben az apám fia vagyok, ő azonban már nem lakik velünk. Anyu azt mondta, hogy egyszer láthattam őt, de az már régen volt, nem emlékszem az ábrázatára. Amúgy Csinka Karcsi vagyok. Hát a bácsit hogy hívják?

– Az most mindegy – mondta kissé bosszúsan a csósz –, inkább azt mondd meg, hogy howá valósi vagy.

– Oda, le! – mutatott a város felé Karcsi. – Tetszik látni azt a szemben lévő ötödik házat? Na, onnan vagy tíz kőhajításnyira jobbra, azután meg cikkcakkban balra lakom, de most nem vagyok otthon.

– Azt veszem észre. Na, és mit csinálsz itt?

– Eszem a szőlőt – válaszolta Karcsi komolyan, egyszerűen.

– Tényleg? És még azon kívül mit csinálsz?

– Csak úgy nézegetek, járkálok, valamikor leülök, néha meg felállok, és eszem a szőlőt.

– Egészen összezavartál a bolond beszédeddel – mondta az idős csósz, s töprengve maga elé nézett. – Valamit még akartam kérdezni, de mit is? Ja, igen, minek aludtál itt, és mióta vagy itt? Nem gondolod, hogy keresnek odahaza? Úgy nézem, iskolás vagy, neked most ott lenne a helyed. Mindjárt hívok egy milicistát!

– Már egészen kezdek hozzászokni a bácsihoz – mosolyodott el a gyerek. – Olyan érdekesekeket kérdez, meg mond. Amire az a milicista ideér, én már tetszik tudni, hol leszek? Látja azt az erdőt? Na, ott leszek.

Az öreg belátta, ezzel a fiúval nem úgy kell beszélni, mint általában az ilyen korú fiúcskákkal szoktak, ezért hangnemet váltott.

– Engem Jóska bácsinak hívnak, de Pista legyenek, ha értem a dolgodat. Hát minek nem mégy haza? Anyád csak van?

– Vanni van – válaszolta Karcsi, miközben természetes módon leszakított egy szőlőfürtöt, és enni kezdte –, csak hát az a baj, hogy mostohaapám is van.

– Ver téged? – kérdezte a csősz.

– Nem ver, de inkább verne, minthogy sohasem szól hozzám, még csak rám se néz. Úgy emleget, hogy „a kölyök”.

– Hm. Akkor már értem. Ez régi nóta. A mostoha, az mostoha. Na, de fiam, ez sem megoldás, csavarogni, kóborolni! Testvéred van?

– Nincs, de bár lenne, akkor legalább ketten csavarognánk. Anyu nem szeret, régebben se nagyon, de most már végképp nem, mert sokszor elcsavargok. Szeretek egyedül lenni, ő már ehhez hozzá szokott. Már nem is kerestet, de ha keresnének is, akkor se találna meg senki, mert én olyan helyeken szeretek lenni, ahol ember nem jár.

– Na, és ha megkerülsz, és megkérdi az anyád, hol voltál, fiam? Mit fogsz neki mondani?

– Eszembe sincs hazamenni. Még csak tegnapelőtt jöttem el, de ha megkérdi, azt mondom majd, hogy szőlőt enni voltam.

– Hát akkor csak egyed, fiam – mondta barátságos hangon a csősz. – De ne lásson meg senki! – dűnnyögte felvont vállakkal, és elballagott a kalyibája felé.

Karcsi magára maradt, s csak állt egyenes derékkal a domb tetején, élvezte a felkelő nap melegét. Nézte hosszasan az országutat, a városba tartó, és a város felől a dombra kapaszkodó gépkocsikat, és lassan szemelgetve ette a szőlőt.

Lehetséges, hogy ebben a fiúban életre keltek az ősi ösztönök? A barangoló, kóborló nomádélet, a táplálékszerzés utáni kényszerű küzdelem elengedhetetlen feltétele annak, hogy az emberiség a huszonegyedik századot elérje. Mindnyájunk génjeiben ott kell, hogy legyenek valahol ezeknek az életért ragaszkodó vad, ősi ösztönöknek a csírái. Vajon milyen életkörülmények kellenek ahhoz, hogy ezek az alvó ösztönök felébredjenek a mai emberben?

Karcsi még a Szovjetunió fennállása idején született valahol keleten, egy oroszországi munkásszálláson. Éva, az anya, a komoszomol ajánlásával ment el dolgozni az egyik jól fizető szovhozba. Gyereke apja helybéli orosz férfi volt, s nem élt törvényes házasságban. Amikor Karcsi kétéves lett, elszakadt köztük az élettársi kapcsolat is. A kisfiút nem volt kire hagyni, így más megoldást nem találva, az anyja kénytelen volt hazahozni a bereg-

százi nagyszülőkhöz. Az öregek egy közeli sertéstelepen éltek egy háznak alig mondható kis ingatlanban, és ugyanitt dolgoztak nyugdíjasként. Karcsika iskolás koráig a négy öreg sertésgondozónál és az idősödő telepvezetőnél több embert nem látott, nem ismerhetett meg. Játsszótársai és barátai sem voltak, csak a kutyák és a malacok. Amikor iskolás lett, képtelen volt beilleszkedni a gyerekek közé. Igaz, azok sem fogadták társukká, nem szívesen szóltak hozzá, mivel Karcsi hozzájuk képest rendetlen külsejű volt, s ráadásul magyar is. Az osztálytársai Mauglinak csúfolták. A gyerek disznóolszágaival állandóan tele volt az osztály, így aztán amikor már az elsőben megbukott, nemcsak osztálytársai sóhajtottak fel megkönnyebbülten, hanem a tanítónő is.

Éva ritkán látogatott haza Oroszországból, de akkor sem tudta éreztetni kisfiával az igazi anyai szeretetet. Karcsi így lényegében példátlanul primitív gyermekkori nevelését a nagyapjának köszönhette. Az öreg Pali bá' nem tartozott az unokát tisztességesen, emberien nevelni tudó nagyapák közé. Számára Karcsi csak annyival jelentett többet a disznónál, hogy nem az ólban, hanem vele az asztalnál evett. Pali papó például odahívta Karcsit, hogy nézze és tanulja, hogyan herélik ki a kan disznókat, serényen biztatta, hogy nyugodtan üsse agyon kalapáccsal a kiskutyákat, ha nem kellenek, hívta, hogy igyon vele pálinkát. Felvilágosította arról is, hogy nem muszáj okvetlenül mindennap iskolába mennie, és megtanította rá, hogyan kell a főnök tudta nélkül elseftelni a kocák alól a malacot.

A kérdésre a választ tehát megtaláljuk, ha elképzelünk egy olyan világot, ahol a középkori állapotoktól való eltérést csak az elektromos áram jelenti, de nincs sem televízió, sem rádió, s az ezekből eredő emberi hangok és zene helyett csak cifra kondáskáromkodás, a disznók éhes visítása, rőfögése és a kutyafalka ugatása hallatszik hónapokon, éveken át. Röviden, a gyerek mint egy valódi vadóc, mint egy vadmalac élt ezen a helyen. Ami mégis megkülönböztette őt ezektől az állatoktól, az volt, hogy nagyon szeretett rajzolgatni.

Csinka Karcsi a negyedik osztályba járt, és már túl volt a sokadik magányos kirándulásán. Az anyja nem tudta a számát, de maga Karcsi sem emlékezett rá, hányszor ingerelték fel az impulzusai, hogy a lábai elvigyék őt egy pár napos természetjárásra, ha csendre, békére vágyott. Egyébként ezek a kiruccanások nem okoztak egészségkárosodást Karcsinál, mert tudott vigyázni magára. Előfordult, hogy néha megfázott: prüszkölt és köhögött, de később kiderült, hogy az nem is a hűléstől van, hanem valamilyen allergiától. Előfordult, hogy székrekedése lett távollétében, mint ahogyan az is

előfordult, hogy hasmenéssel tért haza az anyjához, mint ahogy a legutóbbi kirándulásakor is megtörtént. Amióta az anyja férjhez ment, és ős is bekerült a városba a mostohaapja házába, s hogy már nem állatok között élt, kissé felvágta az eddig sem túlságosan leragadt nyelvét. Amikor legutóbb hazatért, az anyja ezzel fogadta:

– Csak nem tán hazajöttél, gyermekem? Megmondanád, hol voltál?

– A Kishegyen – felelte Karcsi közömbösen.

– És mit csináltál ott?

– Ettem a szőlőt.

– Három napig csak etted, meg etted a szőlőt? Egyebet nem csináltál? – kérdezte a vendég férfi.

– Csináltam! – válaszolta Karcsi.

– Mit?

– Nézegettem, leültem, felálltam, járkáltam.

– Közben pedig etted a szőlőt.

– Közben meg feszt ettem a szőlőt – mosolygott Karcsi huncutul.

– És miért csak ma jöttél haza? – kérdezte az anyja.

– Hát azért – felelte a fiú nagy komolyan –, mert csak mára sikerült teljesen összefosni a Kishegyet!

– Legalább jó lesz a jövő évi termés! – nevetett a vendég.

– Azt garantálom – tódította Karcsi –, nagyon jó munkát végeztem.

Holnap meg mehetek iskolába, hátha szerencsém lesz, és kirúgnak.

Azt hiába kérdezte tőle bárki is, hogy miért jön rá rendszeresen ez a menőke, miért tűnik el két-három hónaponként otthonról, ha senki sem viselkedik vele durván, és ezt ő is elismeri. Most már az anyja is odafigyel rá jobban, igyekszik neki mindent megadni, megvenni, amit lehetséges. Ezekre a kérdésekre Karcsi csak kitérő válaszokat adott, nem lehetett fagatni, s ha valaki leültette, és nagyon komolyan beszélgetett vele, akkor pedig megmakacsolta magát, és a vállát vonogatva hallgatott, vagy semmitmondó válaszokat adott.

– Miért vándorolsz te el otthonról folyton, Karcsi? – kérdezte tőle a pszichológus.

– Csak! – volt a válasz.

– Valamilyen késztetést érzel?

– Nem tudom! – mondta ő.

– Ha így folytatod, a javítóintézetbe kerülsz! Nem fogod megbánni?

– Nem!

- Hogyha felnősz, a börtönbe is kerülhetsz, ha megszeged az emberi törvényeket. Tudod te ezt?
- Tudom!
- Megígéred, hogy többet nem szöksz el?

Erre a kérdésre nem válaszolt, csak felhúzta a vállát, s a fákat és a virágokat nézte a nyitott ablakon keresztül, mintha őket hívta volna segítségül, mintha ők mindent meg tudnának magyarázni.

Október közepén, amikor a ferdén érkező napsugarak mosolyra derítik a jó szagú piros almákat a fa legtetején, akkor a legszebb az ősz. Akkor él igazán, tombol, s minden lassan fogyó erejével azon van, hogy késleltesse a tél közeledtét. A színes gyümölcsök körül darazsak, legyek és mindenféle, finom illatokat kedvelő rovarok hada zümmög, zsong, a kertet betölti ez a megható, a természetnek csakis az ilyen váraiban hallható muzsika.

Karcsi csillogó szemében ragyogott az almáskert. Ült egy ágait mélyen leeresztő kedves almafa tövében, s hátát a törzsének támasztva ette az almát. Beleharapott a gyümölcs ropogós, lédús húsába, rágott, elmélkedett, majd ismét harapott, és elképzelte, hogy de jó lenne egy ilyen örökösen fényárban fürdő gyümölcsöskert lakójának lenni. Ő itt csak ülne vagy állna mindennap, sétálna, almát enne, magába szívna a szagokat, a színeket, a meleget, a fényt, és másnap pedig kezdené előlről ugyanezt. Karcsi érzett magában valamilyen furcsa sejtést, valami olyat, amiről nem tudta, hogy mi az, csak azt tudta, hogy van, létezik. Foglalkoztatta a gondolat, hogy őbenne valószínűleg egy másik valaki lakozik, aki állandóan azt súgja neki: „járj, láss, tapasztalj!”. Ezért különbözik ő a társaitól, de hogy mit akar az a valaki tőle, akit a testében hord, egyelőre sehogyan sem tudott rájönni.

A késő délutáni nap már egészen alacsonyan bujkált az almafák ágai között, amikor Csinka Karcsi megette az asznapi utolsó almát. Reggel óta vendége, jobban mondva hívatlan vendége volt az asztélyi kolhoz gyümölcsösének. Ette az almát, járt, kelt, ült, látott és hallott, most pedig a sok munkától elfáradva úgy érezte, ideje lenne nyugovóra térni. A kert túlsó végében egész nap dolgoztak, de már hazatértek az almaszedő munkások. Egész nap hallotta vidám trécelésüket, s úgy gondolta, elalvás előtt még megkeresi a pihenőhelyüket, hátha talál ott valami ehetőt az almán kívül. Szerencséje volt. Szalonnasütésből megmaradt zsíros kenyeret, paradicsomot és uborkát talált. Ennyi elég is volt neki, de mivel vize nem volt, muszáj volt megennie még egy almát szomjoltónak. Most már csak nyugovóhelyet kellett kinézni magá-

nak. Ebből a célból fogott egy üres almásládát, szénát rakott bele, felvitte egy fára, s ott egy hármas elágazásba helyezte. Kényelmesen elfért benne, ha kissé összehúzta magát, de egyelőre kilógatott lábakkal várta a sötétedést. Az orra előtt ott himbálódzott egy szép piros alma, persze hogy nem tudott ellenállni a kísértésnek, azt is megette. Néhány nagytestű egérre, pocokra vadászó bagoly röpdösött lomha szárnyuhogással a fák fölött, Karcsinak eszében sem volt félni tőlük, aztán amikor felcsendült a tücsök hangverse nye a sötét estében, jóllakottan, mosolyogva lehunyta a szemét, és elaludt. Bár ne tette volna, mert a kiadós vacsora után rosszakat álmodott. Kan disznók kergették, kutyák ugatták, és neki muszáj volt iskolába menni. Maugli! Maugli! – kiáltozták a gyerekek, ő pedig könnybe lábadt szemmel pirult szégyenében. Reggel felé lehült a levegő, s bár volt rajta egy rövid felsőkabát, Karcsi mégis fázott, nem tudott tovább aludni, pedig még álmos volt.

Egyszer csak egy férfihangot hallott a fa alól. Egy kis sovány öreg paraszt beszélt hozzá.

– Hát te meg oszt mit csinálsz ott, te fiú, te? – kérdezte cifra magyaron.

Az öreg atyafi zöldszínű pörge kalapot viselt a fején, fogatlan szájában hetykén tartva a szipkát, benne a füstölgő cigarettával, amely úgy pattogott az ajakai között, mint egy karmesteri pálca.

– Én itt éppen aludtam – mondta Karcsi –, de ha tudná, milyen szépeket álmodtam! Egy kulacs vízért elmondom magának, ha érdeklí.

– Éngemet a’ nem érdekel, hanem inkább, hogy osztán hát minek kellett ahho’ oda neked femászni, he?

– Azért, hogy lepjen be a harmat, meg az egerek ne csipkézzék ki a fületem, dehát magának magyarázzam ezt? – válaszolta a fiú, és láthatóan élvezte ezt a beszélgetést a kis ráncos képű öreggel. – Azonkívül nappal innen, a magasból őrzöm az almát, éjszaka meg itt fészkelek. Madarat játszom – tette hozzá, és már tudta, hogy milyen kérdés következik.

– Oszt’ milyen madarat? – kíváncsiskodott az öregember.

– Jómadarat!

– Oszt, ha lehüppentél vóna onnan, la, álmodba, akko’ még tojást is tojtál vóna, he?

– Ne tessék engem félteni, nem esik kár énbennem, én már úgyis ütődött vagyok.

Karcsinak egyre jobban tetszett a saját humora. Az öreg gondolkodott rajta, hogy jól hallotta-e, aztán ismét megszólalt.

– Oszt hogy híjnak?

– Engem Csinka Karcsinak – mosolygott jókedvűen az almásládából a jómadár. – Hát a bácsi bemutatkozna?

– Én, la? – sértődött meg az öreg. – Hogy merel te énvelem így beszélni? Te még a világon se vótál, amikor én egyedül kaszáltam a hektár búzát, oszt szaladgáltam a nyócvan kilós zsákokkal felfele a rétolyán a padra!

– A lopott búzával?

– Na, most má osztán elég vót, te fiú, te, majd én megkötekedlek! Gyere le inkább, adok vizet – zsörtölődött a kisöreg.

Karcsi ivott, aztán elmagyarázta neki, milyen jótékony itt az ő jelenléte. Huszonnégy óra alatt egyetlen tolvaj sem merte idedugni az orrát. Én nem kérek fizetést – mondta. – Megeszek egy pár almát, és ingyen őrzöm a közvagyonot. Majd, ha hazafelé mennek, maguknak is a körmükre nézek, megvizsgálom, mi van a táskákban.

– E mán beszéd, kiskomám! – mondta az öreg kellő vidámsággal, mégis megszeppenést színelve. – Nem kell mindent komolyan venni. Amúgy Géza bátyádnak szóléthatol, oszt elleszünk valahogy. Te is, meg mi is, he?

Karcsi két napot és két éjszakát töltött ebben a csodálatos almáskertben. Őrizte a termést a betolakodóktól, és annyi almát evett, ha kívánta, ha nem, hogy úgy kívásott tőle a foga, hogy már akkor sem tudott volna beleharapni egybe sem, ha nagyon éhes lett volna. A gyomrának sem használt a sok gyümölcs, így kénytelen volt búcsút venni az őrködéstől.

Útközben, az erdő szélső fái között kanyargó ösvényen járva, egyre jobban csodálkozott saját magán, hogy az élő természetnek olyan jeleivel, finom megnyilvánulásaiival, csodáival találkozik, amelyeket eddig nem vett észre, de ha észre is vette volna, nem tartotta volna érdemesnek közelebb-ről is megvizsgálni őket. Esetleg az ujjaival is érzékelni, megszagolni és elgondolkodni rajtuk. Miért kék a kökény? Hogyan termeli és állítja elő a bokor ezt a színt? Hogyan és mikor keletkezett az a jeladás, hogy tüskékkel kell védeni a termését? A vadrózsa bogyoí miért pirosak, ha megérnek? Miért fehér a gomba? Miért barna a mogyoró? Mitől függ az, hogy melyik milyen színű? A tölgyekről lehullott makkoknak ki adott, mi adott ilyen szép formát? Ezek a titkok élénken foglalkoztatták Karcsi képzeletét, s úgy érezte akkor, hogy az a valaki, aki benne lakozik, formálja, alakítja őt.